

Chopins sista nocturner

Nocturnen är en form som **Frédéric Chopin** populariserade efter att ha stött på den hos den irländske tonsättaren **John Field**. Det är ett lite mindre format där pianot liksom ackompanjerar sig självt som i en romans. Melodin är överordnad och fraserna sveper fram ganska långsamt - Nocturne refererar till musik "av natten" när dagens energi har lagt sig och eftertanke och reflektion tar vid.

Chopin skrev dessa stycken genom hela livet och publicerade dem i grupper om två och tre. Totalt blev det 21 medräknat tre postuma i e-moll, c-moll och ciss-moll. Stycket i ciss-moll går formellt under beteckningen *Lento con gran espressione*, men utgör ändå urtypen för nocturnen med sin enkla, sångbara melodi över vänsterhandens flytande brutna ackord. Dessa tre kom dock till relativt tidigt under Chopins livstid; nr 17 i H-dur och nr 18 i E-dur är istället de sista han skrev, tre år innan sin alltför tidiga död 1849. De utgör tillsammans med op. 62 och delar mycket av den sene Chopins tonspråk och

musikaliska ingivelser som också finns i den tredje pianosonaten op. 58, polonäsfantasin op. 61 och cellosonaten op. 65.

Chopins stil har mognat genom åren. Det finns många lager i musiken av olika stämmor som hittar varandra i mästerlig kontrapunkt och pendlar mellan spänning och upplösning. Den harmoniska riktningen är ibland oklar - musiken kan plötsligt modulera till nya tonartsmarker, något som ger lyssnaren en upplevelse av att vara ute på äventyr. I op. 62 sammanfaller detta med det typiska nocturne-vemodet; melodisk klagan över ackompanjemangets organiska rörelser upp och ner, hela tiden varsamt inställt framåt; försiktigt, försäkrande. Dessa stycken skapar för mig en helt fantastisk musikalisk värld i natten som skimrar av underbara nyanser i just den här komplexa väven av kontrapunktik.

Ta första temat i H-dur-nocturnen: under melodin ligger det inte mindre än tre andra stämmor och skaver mot varandra. En altstämma i högerhanden spelar mest lågmälda ackordtoner men blommar ibland ut i en gest som svar till överstämman. Vänsterhanden sätter an bastoner och brutna ackord men överst ser man många skaft åt andra hållet i en egen tenorstämman. Alla stämmor spelar på åttondelar och utrymmet mellan de viktiga meloditonerna fylls av ett slags mellanting mellan övergående genomgångstoner och bärande ackordtoner. Det är nyanserna som skimrar.

Samma mekanism finns mer intensivt i mellandelen *agitato* i E-dur-nocturnen. Här går musiken på sextondelar istället och kromatiken är tätare, vilket gör att melodistämman lyser starkare när den kommer upp i lite ljusare register över det tuggande ackompanjemanget. Chopin har till och med lyckats smuggla in en kanon där vänsterhanden vid ett par tillfällen imiterar melodin en fjärdedel efter. Det är ett sådant ställe man vill aldrig ska ta slut för det känns så skönt att bara gå runt i harmonierna. När det väl gör det så är det genom en plötslig modulering som omvandlar rörelseenergin till lägesenergi.

Melodin som bryter av är den som också inleder nocturnen. Den har en lätthet och transparens som står i kontrast mot den kompakta mellandelen, även om den tyngs ned något av basstämman. Man kan nästan höra den som en föregångare till **Erik Saties** berömda *Gymnopedier* som skulle skrivas 40 år senare. Samma typ av nostalgiskt ackord i första takten innehåller tonerna till både ett dur- och ett moll-ackord i sig. Blandade känslor, men lutar ändå mer

åt det positiva hållet i den lugna och trygga stämningen som råder. Chopin låter melodin utveckla sig organiskt och testar ganska ofta nya vägar genom spännande harmoniska svängningar i små episoder där lite starkare känslor får ventileras.

Jag ser framför mig hur Chopin sitter och spelar under en musiksalong i sin lägenhet i Paris. Bland gästerna finns andra konstnärer, författare och kulturintresserade medlemmar av societeten. Glasen är fyllda med vin och luften med cigarrök. Mörkret har fallit och natten gjort sitt intåg, de närmaste vännerna sitter kvar och pratar in på småtimmarna efter att de flesta gästerna har gått hem. Konversationer och tankegångar utvecklas på samma sätt som melodin i Nocturnen. Noga uppbyggda progressioner framåt. Tveksamhet och skepsis, och slutligen upplösning och syntes. När melodin gör sitt återtåg efter *agitatot* så fortsätter utvecklingen där den slutade innan och musiken modulerar direkt vidare fastän temat knappt har hörts. Det är så avancerat och raffinerat på sitt lågmälda sätt, som komplexa teorier som kan uppstå i en sådan salongsmiljö. Där och då träffar de precis rätt, fast de är svåra att återskapa efteråt då de känns höjda i dunkel. Det finns någonting mystiskt som man bara kan närma sig under nattens stilla timmar och Chopin har lyckats fånga en glimt av det i sin musik. Till slut kommer också nocturnen till en punkt där allt som fanns att säga har blivit sagt, och det enda som återstår är ett skönt klingande E-dur-ackord.

Henrik Kilhamn

Klicka här för att komma till Henriks YouTube-kanal/podcast Sonata secrets.